

KİTAP İNCELEMESİ: K-129'UN ÇIKARILMASI: TARİHİN EN CESUR GİZLİ OPERASYONU

BOOK REVIEW: THE TAKING OF K-129: THE MOST DARING COVERT OPERATION IN HISTORY

Murat ŞENGÖZ¹

Geliş: 08.10.2022 / Kabul: 12.10.2022

Yazar: Josh Dean

Orjinal Basım Yılı ve Yeri: 2018, Cheltenham/Oxford

Sayfa Sayısı: 432

Yayınevi: Amberley Publishing

ISBN: 978-1445683843

İnceleyeceğimiz kitap, bilinen adıyla "The Taking of K-129: The Most Daring Covert Operation in History", Türkçesi " K-129'un Çıkarılması: Tarihin En Cesur Gizli Operasyonu", Josh Dean tarafından kaleme alınmıştır. Kitabın yazarı Josh Dean, halihazırda Amerika Birleşik Devletleri'nde New York'ta yaşamına devam etmektedir. Josh Dean, aynı zamanda Netflix'in önemli dizilerinden Crime Scene: The Vanishing at the Cecil Hotel'in yapımcı yardımcısı ve ana karakterlerinden birisidir. Josh Dean bununla birlikte, Rolling Stone, Men's Journal, GQ, Entertainment Weekly, Fast Company, Men's Health ve Cosmopolitan gibi dünün en saygın süreli dergide düzenli olarak yazılar yazmaya devam etmektedir.

Josh Dean tarafından kaleme alınan "K-129'un Çıkarılması: Tarihin En Cesur Gizli Operasyonu" başlıklı kitap temelde, 1968 Şubat ayında Pasifik Okyanusu'nda kaybolan Rus Deniz Kuvvetlerine ait K-129 isimli bir denizaltının aranması, bulunması, çıkarılması kapsamında Amerikan İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından, Amerikan Deniz Kuvvetleri ile birlikte gerçekleştirilen bir örtülü operasyonun hikayesini aktarmaktadır. Söz konusu Denizaltı, Hiroşima'dan 50 kat daha büyük bir patlama yaratabilme kapasitesinde üç adet balistik füze bataryasına sahip, o dönem için Rus Deniz Kuvvetleri'nin en ileri teknoloji bir nükleer denizaltısıdır. Her ne kadar o zamanki Sovyet Donanması, söz konusu Denizaltı'yı bulmak için tüm unsurlarını seferber etse de başarılı olamaz. Netice itibarıyla bahse konu Denizaltının gerçekte sular altında hareketsiz kaldığı yer Amerika Birleşik Devletleri Deniz Kuvvetleri tarafından tespit edilir ve sonrasında örtülü bir istihbarat operasyonu ile gemi çıkarılır. Söz konusu örtülü istihbarat operasyonunun adı "Azorian Projesidir", amacı ise Rus nükleer denizaltısı K-129'un çıkarılmasıdır.

Bu kitabı, bu kapsamda yazılmış diğer çalışmalardan ayırt eden en önemli vasfı, kitapta söz konusu operasyona iştirak eden kişilerle gerçekleştirilen röportajlarla birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya Federasyonu devlet arşivlerinden istifade edilmiş olması ve böylece çoklu bir bakış açısının kitaba yansıtılmış ve aktarılmış bulunmasıdır. Bu nedenle söz konusu çalışma, Azorian Projesi isimli bu örtülü operasyonla ilgili olarak bugüne kadar kaleme alınmış en tafsilatlı eserdir. Söz konusu çalışma kronolojik olarak resimler ve dönem basın bültenlerinden istifade ile hazırlanmıştır. Bununla beraber kitabın ana çatısı, Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) ile ilişkili İstihbarat Çalışmaları (Studies in Intelligence) isimli bir periyodik akademik dergide yayınlanan bir rapora dayanmaktadır.

¹ Dr., Milli Savunma Bakanlığı, muratsengoz74@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6597-0161.

Ayrıca bahse konu makale yayınlandığı zaman, içeriğinin örtülü olarak mezkur projeye fiilen katılan yetkili bir kişi tarafından münhasıran kaleme alındığı ima edilmiştir (Aid, vd., 2010).

Kitabın yazılmasına neden olan Azorian Projesi, ki çok gizli gizlilik derecesinde (top secret) bir örtülü istihbarat operasyonu olması sebebiyle, kendisinden medya tarafından kod ismiyle "Jennifer" olarak bahsedilmiştir. Söz konusu proje, 1974 yılında Pasifik Okyanusu tabanında batık bir vaziyette bulunan Sovyet denizaltısı K-129'un çıkarılması için Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) tarafından yürütülen bir projedir. Bu proje temelde, sadece bu görevin icra edilebilmesi için tasarlanmış ve inşa edilmiş "Hughes Glomar Explorer" gemisi marifetiyle yerine getirilmiştir. Söz konusu operasyon bölgesi, Hawaii'nin yaklaşık 2.600 km kuzeybatısıdır. Bahse konu geminin tasarım ve inşa maliyeti 800 milyon dolar ve projenin toplam maliyeti ise 4 milyar dolar kadardır. Bu yönüyle mezkur proje, Soğuk Savaş'ın en karmaşık, en pahalı ve en gizli istihbarat operasyonlarından birisidir. K-129 Denizaltısı'nın batmasından yaklaşık altı yıl sonra uluslararası sularda yapılan kurtarma operasyonunun gerçekleştirilmesi için örtü olarak manganiz nodülleri için madenciliği paravan bir proje olarak kullanılmıştır. Bu örtülü operasyonun yürütülmesi için kurulan şirket, aslında perde arkasından Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı tarafından yürütülen, ancak görünürde Howard Hughes'a aittir. Bu kapsamda Hughes, uzun zamandır ortağı olan David Charnay ile birlikte, o zaman için için dört yıl öncesinde Hawaii yakınlarında batan Sovyet denizaltısı K-129'un gizlice kurtarılması amacıyla Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatı ile işbirliği yapmıştır. Hughes'un projeye verdiği destek sadece Amerika Birleşik Devletleri Merkezi İstihbarat Teşkilatının gerçekleştirdiği örtülü operasyonu gizleme ve uluslararası ve ulusal kamuoyunun dikkatlerinin başka bir noktaya çekilerek operasyonun gizliliğinin muhafaza edilmesine yöneliktir.

Böylece Amerika Birleşik Devletleri, söz konusu Denizaltı'nın kaybolmasından tam altı sene sonra, 1974 yılında okyanusun derinliklerinden çıkarılmasını başarır. Netice itibariyle Amerikan İstihbaratı, Amerikan Deniz Kuvvetleri ile işbirliği ile, milyarder bir iş adamı olan Howard Hughes tarafından gerçekleştirilen sözde bir çevre projesi maskesi altında, Rus denizaltısını yüzeye çıkarır. Söz konusu Denizaltı'nın yerinin tespit edilmesinden sonra yüzeye çıkarılması yaklaşık iki sene sürmüştür. Denizaltı'nın yüzeye çıkarılması sonrasında Rus askerlerine kendi dini ve milli gelenek ve inançlarına uygun olarak bir cenaze merasimi düzenlenmiş ve askerlerin naaşları bu süreci kayıt altına alan bir video teyp ile birlikte Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'ne teslim edilmiştir. Böylece hem Rus askerlerinin, elbette hak ettikleri bir saygı ve onurla okyanusun dibinden çıkarılmaları ve inançlarına uygun olarak defin işlemlerinin tamamlanması temin edilmiş, hem de aynı zamanda batan denizaltının da yüzeye çıkarılması ve akabinde incelenmesi fırsatı yakalanması dolayısıyla, aslında Rus Deniz Kuvvetlerinin denizaltı teknolojisinin Amerika Birleşik Devletleri ile rekabet edemeyecek derecede zayıf olduğu bilgisi dolaylı olarak muhatabı nezdinde teyit, tespit ve ilan edilmiştir. Bu noktadan bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri tarafından belki milyarlarca dolarlık bir masrafa girilmekle beraber, soğuk savaşın bitirilmesine yönelik çok önemli bir başarıya imza atılmıştır. Nitekim bu minvalde mezkur "Project Azorian" projesi, bir bakıma soğuk savaşın sona ermesini ateşleyen en önemli gelişmelerden birisi olmuştur. Netice itibariyle ABD tarafından gerçekleştirilen bir istihbarat operasyonu, Rus denizaltısı başarıyla çıkarılmış, hayatını kaybeden Rus askerlerine Rus geleneklerine uygun olarak cenaze merasimi düzenlenmiş ve naaşları büyük saygıyla Rusya'ya teslim edilmiştir. Konu basına yansımış olsa da, o zaman için Amerika Birleşik Devletleri resmi makamlarınca kamuoyu önünde Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği yetkililerinin gururunun incitilmemesi amacıyla mezkur operasyon önceleri reddedilmiştir. Böylece uluslararası kamuoyu nezdinde Rus halkının onuru kurtarılmaya çalışılmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği ise haliyle süreç boyunca sessiz kalmayı tercih etmiştir. Mezkûr proje ancak 26 Ağustos 2014 tarihinde, yani ilgili arşiv belgeleri üzerindeki gizlilik kararının kalkması neticesiyle yıllar sonra Amerikan İstihbaratının resmi twitter adresinde soğuk savaş dönemine ait büyük bir hadise olarak, bir cümle ile kamuoyuna duyurulmuştur.

Netice itibariyle söz konusu örtülü operasyon sonunda şu gerçek ortaya çıkmıştır. O zamanki Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği'nin askeri teknolojisi, Amerika Birleşik Devletleri ile mukayese edilemeyecek ve başa çıkamayacak derecede geridir ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği hakikatte Amerika Birleşik Devletleri ile askeri teknoloji konusunda rekabet edemez durumdadır. Sonuç olarak o zaman için taraflarca köpürtülen silahlanma yarışının devam ettirilmesi taraflar açısından sürdürülebilir değildir. Bu gerçeğin bahse konu örtülü operasyon ile reedeedilemez bir şekilde ortaya koyulması ve Amerika Birleşik Devletlerinin devlet geleneği ve dış politika becerileri bu vesileyle soğuk savaş döneminin sona ermesi ve söz konusu taraf devletlerin idarecilerinin öz kaynaklarını nispeten daha fazla bir oranda haklarının refahı için tasarruf ve tahsis etmeleri noktasında ikna olmalarına zemin hazırlamıştır. Nitekim bu faaliyet Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği arasında stratejik nükleer silahların üretimini azaltmak amacıyla yapılan müzakerelerin önemini pekiştirme noktasında hem Amerika Birleşik Devletleri'nin elini güçlendirmiş, hem de yapılan görüşmelerin önem ve ciddiyetini pekiştirmiştir. Diğer taraftan bu hadise ve devamındaki gelişmeler, devlet idaresinde profesyoneller ve amatörler arasındaki temel farkı ortaya koyması bakımından da önemlidir. Nitekim, profesyoneller önce yaparlar, belki yıllar sonra yine başkaca bir maksat veya projeyi hayata geçirmek için öncesinde yapmış oldukları veya elde ettikleri zaferlerden ancak lüzumunda bahis açarlar. Amatörler ise, önce hayallerini anlatırlar, asla gerçekleştiremeyecekleri şeyleri hikaye ederler, sonra belki pek yetersiz bir kısmını yapabilmeye muvaffak olsalar da, mutlaka verdikleri söz ve umutların çoğunu unuturlar veya inkâr ederler.

Kitabın yazarı Josh Dean'in, tarihte kaybolan olağanüstü hikayeleri gün ışığına çıkarma konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahip olduğu ifade edilebilir. Bu yönüyle bu eser, Rus Denizaltısı K-129'un Okyanusun derinliklerinden çıkarılması gibi yakın geçmişte gerçekleşmiş pek önemli bir büyük hadisenin kamuoyu tarafından bilinir hale gelmesi noktasında pek kıymetlidir. Kitap bu olağanüstü hadiseyi elbette operasyonun hakiki olay sıra cetveline riayet etmek suretiyle, ama bu muhteşem faaliyet içinde yer alan pek çok kimsenin de bakış açılarını ve o zamanki ruh ve düşünce dünyalarına kapı aralamak kaydıyla muhatabında bizatihi kendisinin de sanki mezkur hadiselerin içinde yer alan bir görevli olduğu hissini uyandıran bir akıcılıkla kaleme alınmıştır. Söz konusu kitap, Amerika Birleşik Devletleri Merkezi Haberalma Teşkilatı tarafından Pasifik Okyanusu derinliklerinde gerçekleştirilen bir örtülü operasyonunun derinliklerinden ve bu muhteşem görevde yer alan cesur mühendislerin ve gizemli idealist istihbarat görevlilerinin sürükleyici bir hikayesini dile getirmektedir. Bu yönüyle bu kitap, eğer bahse konu kurtarma operasyonu gerçekten yaşanmış olmasaydı, sanki bir bakıma muhtemelen sürükleyici bir macera veya bilim kurgu casusluk romanı olarak da algılanabilirdi. Bu bakımdan bu eser bu haliyle bir yönüyle sinemaya uyarlanmaya hazır tastamam bir film senaryosu hükmünde zekice araştırılmış, epeyce ayrıntılı ve titizce yazılmış, oldukça sürükleyici bir çalışmadır.

Kaynakça

DEAN, Josh (2018), *The Taking of K-129: The Most Daring Covert Operation in History*. Cheltenham/Oxford: Amberley Publishing.

AID, M.; BURR, W. and BLANTON, T. (2010). "*Project Azorian: The CIA's Declassified History of the Glomar Explorer*". The National Security Archive.